

הנחיות לצוותי החירום האיזוריים¹

(בית אל ויישובי מטה בנימין)

הנחיות אלה מיועדות לצוותי החירום האיזוריים של המועצה האיזורית מטה בנימין. הנחיות לצוותי החירום היישוביים יינתנו על ידי רבני היישובים בהתאם לנתונים המיוחדים של כל יישוב.

א. עקרונות הלכתיים

- א. חשש לפיקוח נפש פסי עקב האירוע – דוחה שבת. לכן, בזמן "אירוע מתגלגל" יש לעשות את כל הדרוש ברמת צוותי החירום ומערכות הרווחה כדי לסייע לכוחות הביטחון לטפל באירוע כראוי.
- ב. סכנה לבריאות נפשית עד כדי אובדן שפיות הדעת – יש להתייחס אליה כאל פיקוח נפש. אם כי יש להביא בחשבון שהסבירות לכך היא נמוכה מאד.
- ג. כאשר מדובר בחששות רחוקים מאד – אין היתר לחלל שבת במלאכה דאורייתא, ואפילו דרבנן, אלא אם כן ישנם סימנים המעידים על כך שהחשש הוא גדול, כפי שנכתב במסילת ישרים (פרק ט):
מקום שההיזק מצוי ונדוע – יש להישמר. אך מקום שאין ההיזק נודע – אין לירוא. ועל כיוצא בזה נאמר: ריענותא דלא חזינן לא מחזקינן, ואין לו לחכם אלא מה שעיניו רואות... אינו מדבר אלא בנסתר מן הרעה אשר רואה, לא ממה שיוכל להיות שיהיה אפשרי שיבוא.
לכן, הקלה על טראומה אינה מוגדרת כפיקוח נפש ואינה מצדיקה חילול שבת, כל זמן שאין מידע ספציפי המעיד על סבירות גבוהה לסכנה המחייבת טיפול מיידי.
- ד. שיחת טלפון – היא איסור דרבנן קל יחסית, ולכן יש מקום להקל בה בשעת הצורך. כמו כן יש להתיר על פי הצורך נשיאה של מכשיר טלפון נייד או זימונית.
- ה. כתיבה – אסורה בשבת מן התורה. כתיבה בשינוי (כגון: כתיבה ביד שמאל באדם רגיל) אסורה מדרבנן, וכן כתיבה ב'עט שבת', הנמחק מאליו לאחר זמן. אל שימוש ב'עט שבת' – כאשר הוא נעשה בשינוי – יש להתייחס כמו אל שימוש בטלפון.
- ה. אנו סמוכים ובטוחים כי יש בכוחה של שמירת השבת לחזק את התושבים ולזכות אותם ביתר סייעתא דשמיא במצב החירום בו אנו נמצאים.

ב. עקרונות מקצועיים

- א. בין מרכיבי החוסן האישי והקהילתי יש מקום מרכזי לחוסן האמוני. על כן ישנה חשיבות להקפדה על שמירת השבת גם מנקודת מבט מקצועית.
- ב. יש לתת אמון בכך שרמת החוסן האישי והקהילתי ביישובי מטה בנימין היא גבוהה למדי, וכן רמת ההכשרה של צוותי החירום. בדרך כלל, יש בכוחם של הפרטים ושל היישובים להתמודד בעצמם עם אירוע טראומטי בשלבים הראשונים, גם אם העזרה המקצועית תגיע רק לאחר צאת השבת.
- ג. הסבירות להתפתחות מצבים קיצוניים ברמת הפרט או הקהילה כתוצאה מכך שעזרה מקצועית מגיעה רק לאחר צאת השבת היא נמוכה מאוד, אלא אם כן ניתן לזהות סימנים המעידים על כך שהמצב שונה.

¹ הנחיות אלו גובשו בהשתתפות הרב עזריאל אריאל (רב היישוב עטרת), מר יצחק יעקב (מנהל מחלקת הרווחה, מטה בנימין), גב' יונה גיטלמן (עובדת סוציאלית, אחראית חירום אזורית, מטה בנימין) והגב' אביבה ויינברגר (עובדת סוציאלית, מנהלת המדור לעבודה קהילתית, מתנ"ס בנימין).

הערת העורך (ע. א.): אנו מודעים לכך שישנן גישות מקצועיות שונות לנושא. בגיליון הקרוב של "תחומין" עומד להתפרסם מאמר של הרב ישראל רוזן, המתבסס על הנחות מקצועיות שונות לחלוטין, ומתוך כך גם מסקנותיו ההלכתיות מקלות הרבה יותר.

הבדלים אלו נובעים, לענ"ד משתי סיבות: (א) מתוך שיחות עם אנשי מקצוע רבים, הבחנתי בכך שישנם הבדלי גישות בולטים בין "אנשי שטח" לבין "אנשי מחקר". אנשי השטח מכירים תיאוריות מקצועיות בעיקר ברמה היישומית, ואף רכשו ניסיון "בשטח". אנשים אלו מגבשים את עמדתם מתוך הניסיון המעשי שלהם ומתוך תחושתם את המצוקות של המעגלים הנפגעים. אנשי המחקר, לעומתם, מבססים את עמדתם על מחקרים סטטיסטיים, שהם הרבה יותר מדויקים ואמינים בהערכת הסיכונים. יתרונם של אנשי המקצוע שעמם נפגשנו הוא השילוב של שני הדברים גם יחד. בשיחות אתם התברר שהם מצויים מאד בספרות התיאורטית והמחקרית (חלקם כתבו על כך עבודות ברמה אקדמית) וגם צברו, לצערנו, ניסיון רב "בשטח", באירועי חירום שאירעו באזור. (ב) ישנם הבדלים מנטליים בין יישובים, וכן הבדלים ברמת ההכשרה והמוכנות של הצוותים ושל האוכלוסייה באזורים שונים. לאנשי המקצוע בבית אל וביישובי מטה בנימין ישנה רמה גבוהה של אמון בחוסן של התושבים וברמת המיומנות של צוותי החירום ביישוביהם; ואף נתון זה נלקח בחשבון לצורך גיבוש ההנחיות הללו.

ד. המקום המתאים ביותר לטיפול בנפגעי הלם הוא בסמוך ככל האפשר למקום האירוע, ואין מקום להסיע אותם למקום אחר. תמיכה מיידית (חום, הכלת רגשות, ארגון וצפי לקראת תפקוד תקין) יכולה להינתן בצורה יעילה גם על ידי גורמים שאינם מקצועיים. התמיכה המקצועית ההכרחית יכולה להינתן בשלב יותר מאוחר.

ג. הנחיות לשגרת חירום

- א. יש לדאוג לנהגים גויים שיימצאו בכוננות למקרה של צורך בהסעת אנשי רווחה וחירום בשבת.
- ב. נשיאת טלפון או מכשיר זימונית בשבת – מותרת על פי הצורך. טוב לשאת אותם בתוך תיק שבו מונחים חפצים נוספים שאינם 'מוקצה'. אין עדיפות הלכתית למכשיר אחד על אחר.
- ג. "משיכת" הודעות ממכשיר ה'ביפר' – תיעשה בשינוי אם הדבר אפשרי.
- ד. יש להכין מראש את צוותי החירום ביישובים לכך שבמקרה אירוע עליהם לעמוד בקשרי התייעצות טלפונית עם הצוותים במועצה ולנהל בעצמם את האירוע בתוך היישוב.
- ה. אם הטלפון מצלצל, מותר לכל אחד מתושבי היישובים להרים את השפופרת ולענות לשיחה, שמא היא נחוצה להודעה ביטחונית (אלא אם כן ידוע שהשיחה אינה ביטחונית).
- ו. על אנשי החירום להצטייד ב'עט שבת' של מכוון 'צמת', כדי שאפשר יהיה להשתמש בו (בשינוי) במקרים גבוליים.

ד. הנחיות לאירוע חירום בשבת

1. קשר ותקשורת
- א. במקרה של אירוע, מותר ליצור קשר טלפוני עם מי שנמצא במקום שנפגע על מנת להדריך, לייעץ או לטפל.
- ב. אם אפשר, מומלץ לבצע את החיגוי בשינוי, דהיינו: באחורי האצבע במקום בכרית של האצבע. אם הדבר בלתי אפשרי, כגון: בשעת לחץ, מותר להשתמש בטלפון כרגיל. אין עדיפות לסוג כזה או אחר של טלפון (קווי, קווי אלחוטי, נייד, 'מירס' וכדו').
- ג. במקרים גבוליים, עדיף להתקשר בטלפון על מנת להתייעץ עם אנשי מקצוע או רבנים ולא להזדרז להחליט על נסיעה מיידית.
- ד. אם נודע על הרוגים ממשפחה ביישוב, יש להודיע על כך טלפונית לצוותים ביישוב, והם יגשו רגלית לבית המשפחה.
- ה. במקרה של אסון, ח"ו, אין להסיע את בני המשפחה כדי להיות ביחד, אפילו על ידי נהג גוי, אלא אם כן ישנה הערכה מקצועית ספציפית הקובעת שיש חשש גדול לנזק נפשי לטווח ארוך לאחד מבני המשפחה (גם אם לא מדובר בסכנה לאובדן שפיות).
- ו. יש להנחות את תושבי היישובים שלא לקיים "שיחות הרגעה" טלפונית ביניהם, למעט בעלי תפקידים בצוות החירום היישובי או האיזורי, או מי שמזהה בעיה מיוחדת.
- ז. מי שלא נפגע – אין לו היתר גורף להתקשר בטלפון בשבת כדי להרגיע את קרובי משפחתו. הדבר מותר רק כאשר יש מידע על בעיה מיוחדת (כגון: מחלת לב או רגישות נפשית גבוהה במיוחד שיש בה סיכון).
- ח. אין לכתוב בעט רגיל, אלא אם כן מדובר בחשש סכנה. כתיבה על צג המכשיר הנייד – יש להתייחס אליה כמו אל שיחת טלפון. כתיבה ב'עט שבת' יש לבצע בשינוי (כגון: כתיבה ביד שמאל).
- ט. במקרה של אירוע שקרה ביישוב אחר – יש להקפיד ולהתאמץ שלא לספר על כך למי שאינו חייב לדעת, וודאי שאין למסור שמות של נפגעים או פרטים מזהים כלשהם.
- י. במקרה של אירוע המוני, מותר לאייש מוקד טלפוני אזרחי כדי לקבל פניות של קרובי משפחה מודאגים, מתוך הנחה שיש ביניהם גם כאלה הנמצאים במצב של סיכון גופני או נפשי. טוב להרים ולהחזיר את השפופרת בשינוי.
- יא. במהלך השבת, אין לשוחח עם אנשי תקשורת מכל סוג שהוא, ויש לדרוש מהם להימנע מלצלם בתחומי היישוב. יש לדאוג לכך שהיישוב יהיה סגור בפני אנשי התקשורת עד מוצאי שבת.

2. נסיעה למקום האירוע

- א. נסיעת ראש המועצה למקום אירוע מותרת אם נראה לו שיש להגעתו חשיבות מבחינה **ביטחונית**. נסיעה משיקולים של שמירת מוראל התושבים – תידחה למוצאי שבת.
- ב. במקום שבו יש יסוד להניח שאדם נמצא במצב של סכנה כתוצאה מאירוע ואין דרך לטפל בו ללא הגעה פיסית למקום - כגון: כאשר מדובר בחולה לב, שההלם הנפשי עלול לגרום לו להתקף – מותר לנסוע למקום בשבת. עד כמה שהדחיפות מאפשרת, יש לבצע את הנסיעה בעזרת נהג גוי.
- ג. אם יש יסוד לחשש מהיווצרות מצוקה נפשית לטווח ארוך (לא אובדן שפיות) כתוצאה מהאירוע, והגעה של איש מקצוע עשויה למנוע את הפגיעה – מותר לנסוע לשם רק באמצעות נהג גוי.

- ד. ראש מועצה ואנשי רווחה הנוסעים בהיתר ליישוב שאירע בו פיגוע, יישארו ביישוב עד מוצאי שבת.
ה. אין היתר גורף ללוות פצוע לבית החולים, גם כאשר מדובר בישיבה באמבולנס הנוסע ממילא. יש להפעיל שיקול דעת על פי מצבו הגופני והנפשי של הפצוע.
ו. ככלל, אין לפנות חללים בשבת. מותר לכסות את הגופות, ויש להעמיד לידן משמרות של אומרי תהלים במשך כל השבת. מותר להסיע חללים על ידי נהג גוי².

...אל ירך לבבכם, אל תיראו ואל תחפזו ואל תערצו מפניהם.
כי ד' א-להיכם ההולך עמכם להילחם לכם עם אויביכם להושיע אתכם.

כי ד' א-להיך מתהלך בקרב מחנך להצילך ולתת אויבך לפניך,
והיה מחנך קדוש...

² הערת העורך (ע. א.): עיי' בדברי הרב שלמה רוזנפלד והרב דוב ליאור לעיל, שחילקו בין מצבים שונים. ואכמ"ל.